

HAYOTDAGI SAN'AT VA SAN'ATNING IJTIMOIIY ONG BILAN UZVIY BOG'LIQLIGI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14501998>

R.T.Axmedov

Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti

Kirish. Ushbu maqolaning asosiy maqsadi hayotdagi san'atning rolini va uning ijtimoiy ong bilan bo'lgan chuqur bog'liqligi, o'zaro ta'sirini o'rganishdir. Tasviriy san'at insoniyat tarixining ajralmas qismi sifatida qaraladi, u insonning ichki dunyosini, atrof-muhitga munosabatini va ijtimoiy-madaniy hayotiga boy hissa qo'shishini ko'rsatadi. Maqolada tasviriy san'atning turli jihatlari, uning tarixiy rivojlanish bosqichlari va zamonaviy dunyodagi ahamiyati tahlil qilingan, shuningdek, san'atning ijtimoiy o'zgarishlarni aks ettirish va shakllantirishdagi roli va ijtimoiy ongning san'atga ta'siri chuqurroq ko'rib chiqilgan.

Tadqiqot ob'ektlari va usullari. Tasviriy san'atning ilk namoyandalari qadimiy odamlarning g'or devorlaridagi rasmlari, haykallari va boshqa asarlaridir. Bu asarlar odamlarning o'z davrining tabiatiga, hayot tarziga va ruhiy dunyosiga guvohlik beradi. Keyinchalik Misr, Yunoniston, Rim va boshqa qadimgi sivilizatsiyalar o'ziga xos tasviriy san'at maktablarini yaratdilar. Uyg'onish davri esa tasviriy san'atning yangi bosqichini belgilab berdi, realistik tasvirlar va perspektivaga asoslangan asarlar yaratildi. Eng asosiy darajada, san'at ham, dizayn ham nimanidir etkazishga intiladi va farqlar yoki ular qanday tasniflanishidan qat'i nazar - tasviriy san'at, tijorat san'ati yoki amaliy san'at - eng yaxshi holatda, ikkala shakl ham hissiy munosabatni uyg'otadi. Tasviriy san'at, rasm va haykaltaroshlik biz ko'pincha san'at bilan bog'laydigan sohalardir, musiqa, kino va boshqa ko'plab fanlar ham bu tavsifga mos keladi. [1]. "Dizayn" - rejalashtirish, g'oyalarni ishlab chiqish va g'oyalarni haqiqatga aylantirish uchun harakat qilishni anglatadi. Dizayn arxitektura, muhandislik va ishlab chiqarishni o'z ichiga oladi. San'at va dizayn tamoyillari muvozanat, kontrast, urg'u, harakat, naqsh, ritm va birlik, xilma-xillikdir. Insonning tevarak-atrofdagi olamni egallashi uning madaniy sub'ekt-makon muhitining kengayishi bilan bevosita bog'liqdir. Umuman olganda, madaniyat insoniyatning beshigi bo'lib, undan ko'plab mavjud ijtimoiy hodisalar, jumladan, tasviriy bezak san'ati va dizayn paydo bo'lgan. Shu bilan birga, teskari jarayon - vujudga kelayotgan ijtimoiy hodisalarning moddiy va ma'naviy yutuqlari

hisobiga madaniyatning boyib borishi va rivojlanishi jarayoni doimo kuzatilib turdi. Bu haqiqatan ham mavjud dialektika ushbu maqolaning sarlavhasini oq laydi va sanab o'tilgan hodisalarning tarixiy genezasiga urg'u beradi.

Natijalar va uning muhokamasi. Zamonaviy dunyoda tasviriy san'at yangi texnologiyalar va tendentsiyalar ta'sirida rivojlanib bormoqda. Ko'plab yangi uslublar va yo'nalishlar paydo bo'lmoqda, san'atkorlar turli materiallar va texnikalardan foydalanmoqdalar. Internet va ijtimoiy tarmoqlar tasviriy san'at asarlarini keng ommaga tarqatishga imkon bermoqda. Tasviriy san'at insoniyat madaniyatining muhim qismidir. U insonning ichki dunyosini, tarixini va jamiyat hayotini aks ettiradi, ta'lim va tarbiya vositasi bo'lib xizmat qiladi hamda madaniy merosning boyligini tashkil qiladi. Uning rivojlanishi doimiy davom etib, zamonaviy dunyoda ham o'zining ahamiyatini saqlab qolmoqda. Tasviriy san'at asarini idrok etish nafaqat ijodkorning individual, badiiy va xayoliy o'ziga xosligidan dalolat beradi, balki uning davriga xos bo'lgan tajribaning jamoaviy shakllarini ham tavsiflaydi. Dizayn hodisa sifatida turli tushunchalar bilan belgilandi: "texnik estetika", "dizayn faoliyati", "sanoat san'ati", "dekorativ va amaliy san'at" va boshqalar. San'at o'z mavzui doirasida bo'lsa ham fan singari beqiyos bilish - anglash imkoniyatlariga ega. Lekin san'atning badiiy bilish - anglash jarayoni o'ziga xususiyatlar doirasida sodir bo'ladi. San'at voq'elikni badiiy vositalar orqali yanada to'laqonli, jozibali anglashga yordam beradi. [2, b. 89].

Dizayn va tasviriy bezak san'ati o'rtasidagi bog'liqlik haqida turli xil qarashlar mavjud. Birinchi nuqtai nazar: dizayn - bu dekorativ va amaliy san'atni oxir-oqibat "singdirishi" mumkin bo'lgan san'at turi. Amaliy san'at chuqur inqirozda bo'lib, uning o'rnini zamonaviy san'at egallaydi, unda ma'naviy izlanishlar talab qilinmaydi, asosiy e'tibor narsalarga va ularni boshqarish usullariga qaratiladi: tartibsiz ko'chalar tasvirlari, graffiti. Zamonaviy san'at moddiy foyda olishga qaratilgan - bu badiiylik va mahoratning asosiy mezoni. Ma'naviy ahamiyat iqtisodiy qiymat bilan almashtiriladi. Rassom o'z shon-shuhratini avtomobillar, dengiz sayohatlari va iste'mol jamiyatining boshqa atributlarini reklama qilish uchun savdo qiladi. Har qanday buyum yaxshi sotilsa, san'at asariga aylanishi mumkin. Dizayn ko'plab san'at turlarining sintezi sifatida badiiy rivojlanishning yangi shaklini yaratadi. Ommaviy aylanma (san'at buyumlari narxini pasaytirish) va ommaviy axborot vositalari (etkazib berishni osonlashtirish, agressiv reklama) tufayli u ommaviy madaniyatning mohiyatiga aylanadi. "Dizayn - bu mustaqil, o'ta professional, yuqori ixtisoslashgan professionallikdan xoli, dizayn ob'ektlarini grafika va plastika san'atidagi mavhum san'at mahsulotlariga tenglashtiradigan

san'atning eng yuqori shakli" [3].Har qanday badiiy hodisa -muayyan asar, uslubiy yo'nalish bo'lsin, ular vujudga kelishi va rivojlanishida diniy, axloqiy amallarning ta'sir kuchi darajasi bilan belgilanadilar, baholanadilar, o'lchanadilar. San'at taraqqiyotining nisbiy mustaqilligi shu bilan izohlanadiki, jamiyat badiiy ravnaqining darajasi hamma vaqt ham uning iqtisodiy taraqqiyoti darajasiga mos kelavermaydi. San'atning taraqqiyoti yoki tanazzuli, uning u yoki bu turi, ko'rinishining yorqin ifoda topishi aniq ijtimoiy munosabatlar tabiatiga, muayyan guruhviy kuchlar nisbatiga, mafkuraviy hayot xususiyatlariga, jamiyatda shaxs egallab turgan maqomiga, albatta, bog'liqdir. Qadimgi dunyo san'atining ravnaqi bir qator shart - sharoitlar va omillarning bir - biriga mos kelishi va o'ta qulay vaziyatning vujudga kelishi orqasida qaror topdi. San'atning jamiyat hayotida nisbiy mustaqil amal qilishi vorisiylik qonuniyatining namoyon bo'lishi bilan ham bog'liq.Tasviriy dekorativ san'at va dizayn o'rtasidagi munosabatlarga oid uchinchi nuqtai nazar: "dizayn" amaliy san'atdan chiqdi, lekin ular bir-biriga parallel ravishda rivojlanmoqda. Amaliy san'at va dizaynning umumiy xususiyatlari aniq: ijod erkinligi, qimmatbaho artefaktlar yaratish va boshqalar. Fan, texnikaning ta'siri, yangi texnika va texnologiyalardan foydalanish ularning oldida turgan vazifalarni tubdan o'zgartirdi. Tasviriy san'at hozirgacha insonning diniy, axloqiy va estetik o'zini-o'zi bilishi uchun alohida ahamiyatga ega bo'lgan jarayonlarni rassomning shaxsiy aks ettirishiga qaratilgan; dizayn artefaktlarni ommaviy yaratish uchun bo'lsa-da, yashash muhitini yaxshilash, utilitar maqsadlarni ko'zlaydi. Bundan tashqari, amaliy san'atdan farqli o'laroq, dizayn tobora ko'proq fan, texnologiya va texnologiyaga bog'liq. Ushbu pozitsiyaning mohiyati: "dizayn bu san'at emas, san'at dizayn emas". Ularning maqsadlari, vazifalari, natijalari har xil [4, b. 45-47].

Fan va texnika inson hayotida qanday ulkan ahamiyat kasb etishidan qat'iy nazar, san'atda ustivor ahamiyatli maqomga ega bo'lishi mumkin emas. San'atda fan odamlar uchun yaratiladigan insoniy faoliyat timsoli bo'lib xizmat qiladi. Mabodo ilmiy - texnik, ekologik, boshqaruv muammolari, his - tuyg'ulari, ma'nodan mahrum etilsa, u erda san'at bo'lmaydi. San'at hissiyotlar, tuyg'ular bilan tirik, u hissiy ta'sir etish, ibrat ko'rsatish, tarbiya berish qudratiga egadir. San'atning manzara tasviri yoki natyurmort turida inson qiyofasi ifodalanmaydi. Bu hol inson mazkur san'at asarlarida aks etmaydi, degan emas. Manzara tasviri inson his - tuyg'ularining eng nozik va eng jozibali qirralarini namoyon etadi. Zamonaviy dunyoda tasviriy san'at yangi texnologiyalar va tendentsiyalar ta'sirida rivojlanib bormoqda. Ko'plab yangi uslublar va yo'nalishlar paydo bo'lmoqda, san'atkorlar turli materiallar va texnikalardan foydalanmoqdalar. Internet va

ijtimoiy tarmoqlar tasviriy san'at asarlarini keng ommaga tarqatishga imkon bermoqda. San'at va ijtimoiy ong o'rtasidagi uzviy bog'liqlik insoniyat tarixining boshidan beri mavjud bo'lib, bir-birini oziqlantiruvchi va shakllantiruvchi murakkab munosabatni aks ettiradi. San'at jamiyatning oynai, uning qadriyatlari, e'tiqodlari, qo'rquvlari va umidlarini ifodalaydi. Shu bilan birga, san'at ijtimoiy ongga ta'sir ko'rsatib, uni o'zgartirishi, rivojlanishi va yangi g'oyalarni targ'ib qilishi mumkin.

San'atning ijtimoiy ongga ta'siri: Qadriyatlarni aks ettirish va shakllantirish. Har bir davrning san'ati o'sha davrning qadriyatlarini aks ettiradi. Qadimgi Misr san'atida o'limdan keyingi hayotga ishonch, uyg'onish davri san'atida insoniyatning ulug'vorligi, sotsializm davri san'atida esa jamoatchilik va mehnat maqtoviga bag'ishlangan asarlar yaratildi. San'at shuningdek, yangi qadriyatlarni targ'ib qilishda ham rol o'ynaydi, feminist san'at ayol huquqlari uchun kurashni aks ettiradi. E'tiqodlarni ifodalash va targ'ib qilish: Din, siyosat va falsafa kabi turli e'tiqodlar san'atda ifodalanadi va targ'ib qilinadi. Cherkov san'ati diniy e'tiqodlarni, siyosiy plakatlar esa ma'lum bir siyosiy g'oyani targ'ib qiladi. Ijtimoiy muammolarni ochib berish: San'at ijtimoiy adolatsizlik, kamsitish, zo'ravonlik va boshqa muammolarni ochib berish va jamoatchilik e'tiborini jalb qilish uchun kuchli vositadir. Realizm va sots-realizm kabi yo'nalishlar ijtimoiy muammolarni tasvirlashga qaratilgan. Ongni o'zgartirish va yangi g'oyalarni targ'ib qilish: Avangard va modernizm kabi san'at yo'nalishlari an'anaviy qarashlarni buzib, yangi g'oyalarni va dunyoga bo'lgan yangi qarashlarni joriy qildi. Surrealizm, Kubizm va boshqa yo'nalishlar inson ongiga ta'sir ko'rsatib, uning chegaralarini kengaytirdi. Madaniy identifikatsiyani mustahkamlash: Milliy va mintaqaviy san'at o'ziga xos madaniy identifikatsiyani mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. U milliy qadriyatlarni, urf-odatlarini va tarixni aks ettiradi.

San'atda rassom o'zining shaxsiy qarashlarida davrning ma'naviy qadriyatlarini ifodalashga intiladi, dizayner esa kelajakdagi iste'molchining ehtiyojlari va ularni sanoat ishlab chiqarishida loyihalashga e'tibor qaratadi [1, b. 65]. Ushbu tahlil natijasida bir qator xulosalar chiqarish mumkin. Birinchidan, tasviriy bezak san'ati va dizayn o'zaro bog'liq, lekin ayni paytda nisbatan avtonomdir. Dizaynning o'ziga xos muammoli sohasi, o'z maqsadlari va mafkurasi mavjud.

Xulosa qilib aytganda, san'at va ijtimoiy ong o'rtasidagi bog'liqlik ikki tomonlama jarayondir. San'at jamiyatni aks ettiradi, uni tushuntiradi va shakllantiradi, ijtimoiy ong esa san'atning rivojlanishini belgilaydi. Ularning bir-

biri bilan o'zaro ta'siri insoniyat madaniyatining rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR:

- 1 R. Hasanov .Tasviriy san'at asoslari. Toshkent 2009-yil. 16-bet
2. Abdullaev N. U. San'at tarixi, 2001.
3. Xudayberganov R.A. Chizmatasvir Shark.2007.
4. Calafato P. Moda fazolari / Modaning oxiri. Globallashuv davridagi kiyim va kostyumlar / Ed. Adama Geci va Viki Karamimas; qator ingliz tilidan T. Pirusskaya. - M.: Yangi adabiy sharh.

THE MAIN GOAL OF THIS ARTICLE IS TO STUDY ART IN LIFE AND THE CONNECTION BETWEEN ART AND SOCIAL CONSCIOUSNESS.

Key words

intelligence, decorative and applied arts, design, synthesis of arts, culture, realism.

Abstract

The main purpose of this article is to study art in life and the connection of art with social consciousness.

HAYOTDAGI SAN'AT VA SAN'ATNING IJTIMOIIY ONG BILAN UZVIY BOG'LIQLIGI

Kalit so'zlar

ong , dekorativ-amaliy san'at, dizayn, san'at sintezi, madaniyat, realizm.

Annotatsiya

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi hayotdagi san'at va san'atning ijtimoiy ong bilan uzviy bog'liqlikni o'rganish .

ОСНОВНАЯ ЦЕЛЬ ДАННОЙ СТАТЬИ - ИССЛЕДОВАНИЕ ИСКУССТВА В ЖИЗНИ И СВЯЗИ ИСКУССТВА С ОБЩЕСТВЕННЫМ СОЗНАНИЕМ.

Ключевые слова

разум , декоративно-прикладное искусство, дизайн, синтез искусств, культура, реализм.

Аннотация

Основная цель данной статьи – исследование искусства в жизни и связи искусства с общественным сознанием.

Axmedov Ravshan Tolipovich

- *Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti*